

Dariusz Wysocki

**WSTĘPNE WYNIKI BADAŃ ILOŚCIOWYCH AWIFAUNY
ŁĘGU OLSZOWO-JESIONOWEGO NA TERENIE MIĘDZY-
ODRZA W SZCZECINIE**

**PRELIMINARY RESULTS OF QUANTITATIVE STUDIES ON THE
AVIFAUNA OF ALDER-ASH FLOOD-PLAIN FOREST
AT MIĘDZYODRZE IN SZCZECIN**

Abstract

In 1992 quantitative studies on the avifauna were carried out in an alder-ash flood-plain forest situated within the town of Szczecin (NW Poland). On 30 ha of forest 254 breeding pairs of 31 species were found (Tab. 1.). Seven dominating species — chaffinch, robin, great tit, black-cap, wren, willow warbler, and blue tit consisted together 69.6% of the studied bird community. Because of a very well developed undergrowth and up-growth storeys the dominating group were birds nesting on the ground and low in the bushes (42.7 pairs/10 ha — 50.4%).

KEY WORDS: NW Poland; flood-plain forest; breeding birds; density; dominance.

Wstęp. W 1992 roku przeprowadzono ilościowe badania awifauny w łęgu olszowo-jesionowym położonym na terenie Szczecina. W okolicach Szczecina nie były prowadzone do tej pory badania ilościowe ptaków, a dane dotyczące tego terenu mają charakter głównie jakościowy (Noskiewicz 1961, 1965). Na terenie Polski badania ilościowe ptaków w lasach o podobnym charakterze prowadzili: Bednorz i Bogucki (1964), Tomiałojć (1974), Tomiałojć, Wesołowski i Walankiewicz (1984) Wesołowski (1985) i Jermaczek (1991).

Teren badań. Powierzchnia próbna (30 ha) była fragmentem łęgu leżącego na wyspie między Odrą a Regalicą i zajmującego łącznie około 400 ha. Od północy graniczyła z brzegiem Jeziora Portowego i położonymi po jego zachodniej stronie gruntami

ornymi. Od wschodu, zachodu i południa otoczona była przez las o podobnym charakterze. Górną warstwę drzew o wysokości około 23 m tworzyły olsza czarna *Alnus glutinosa* i jesion wyniosły *Fraxinus excelsior* w wieku 55 lat z niewielką domieszką wiązu *Ulmus laevis*, brzozy omszonej *Betula pubescens* i wierzby *Salix* sp. Zwarcie tej warstwy wahało się od 70 do 100% Dolne piętro drzew (6—10 m) było słabiej rozwinięte; jego zwarcie nigdzie nie przekraczało 25%. Podrost (1,5—6 m) i podszyt (0,5—1,5 m) był bardzo obfity i pokrywał od 60 do 80% badanej powierzchni. W warstwach tych dominowała leszczyna *Corylus avellana*, czeremcha *Padus avium* i dziki bez czarny *Sambucus nigra*. W niewielkich ilościach występował dereń świdwa *Cornus sanguinea*, kruszyna *Frangula alnus*, jeżyna *Rubus* sp., a także porzeczka *Ribes nigra*. W bardzo obfitym runie pokrywającym 100% powierzchni występowały przede wszystkim: narecznica samcza *Dryopteris filix-mas*, niecierpek pospolity *Impatiens noli-tangere*, pokrzywa *Urtica dioica* i turzyce *Carex* sp. Spośród większych zwierząt występujących na tym terenie obserwowano dziki *Sus scrofa*, lisy *Vulpes vulpes* i kuny *Martes martes*. Mimo obecności jeziora teren ten był w niewielkim stopniu penetrowany przez ludzi.

Metoda. Stosowano kombinowaną metodę kartograficzną zaproponowaną przez Tomiałojcia (1980, 1980a). Obserwacje terenowe prowadzone były od pierwszej dekady kwietnia do ostatniej dekady czerwca 1992. W sumie wykonano 13 liczeń (w tym trzy liczenia wieczorne — 2.05., 19.05., 2.06.) poświęcając każdorazowo 5—6 godzin (od godziny 4—5.30 do godziny 10—11.00). Ze względu na dużą powierzchnię badanego terenu liczenia rozpoczynano przemiennie z dwóch przeciwległych jego krańców.

Wyniki. Na badanej powierzchni stwierdzono występowanie 41 gatunków ptaków, z których 10 uznano za nielegowe. Są to: pokrzywnica *Prunella modularis*, czyżyk *Carduelis spinus*, drożdżik *Turdus iliacus*, kulczyk *Serinus serinus*, świstunka *Phylloscopus sibilatrix*, grzywacz *Columba palumbus*, krętogłów *Jynx torquilla*, bażant *Phasianus colchicus*, krogulec *Accipiter nisus* i

Tab. 1. Liczebność, zagęszczenie i dominacja gatunków ptaków lęgowych w badanym łągu olszowo-jesionowym.

Tab. 1. Abundance, density, and dominance of breeding bird species in the alder-ash flood-plain forest.

Gatunek Species	Par (n) No of pairs	Zagęszczenie (par/10 ha) Density (p/10 ha)	Dominacja (%) Dominance (%)
<i>Fringilla coelebs</i>	56	18,7	22,0
<i>Erithacus rubecula</i>	34	11,3	13,4
<i>Parus major</i>	21	7,0	8,2
<i>Sylvia atricapilla</i>	20	6,7	7,9
<i>Troglodytes troglodytes</i>	17	5,7	6,7
<i>Phylloscopus trochilus</i>	15	5,0	5,9
<i>Parus caeruleus</i>	14	4,7	5,5
<i>Turdus merula</i>	11	3,7	4,3
<i>Turdus philomelos</i>	10	3,3	3,9
<i>Phylloscopus collybita</i>	10	3,3	3,9
<i>Sitta europea</i>	10	3,3	3,9
<i>Sylvia borin</i>	5	1,7	2,0
<i>Carduelis carduelis</i>	4	1,3	1,6
<i>Sturnus vulgaris</i>	4	1,3	1,6
<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	3,5	1,2	1,4
<i>Hippolais icterina</i>	3,5	1,2	1,4
<i>Parus palustris</i>	3	1,0	1,2
<i>Certhia familiaris</i>	3	1,0	1,2
<i>Muscicapa striata</i>	2,5	0,9	1,0
<i>Luscinia luscinia</i>	2,5	0,9	1,0
<i>Dendrocopos major</i>	1	0,3	0,4
<i>Oriolus oriolus</i>	1	0,3	0,4
<i>Carduelis chloris</i>	1	0,3	0,4
<i>Ficedula hypoleuca</i>	1	0,3	0,4
<i>Lanius collurio</i>	1	0,3	0,4
<i>Cuculus canorus</i>	+	+	
<i>Dendrocopos minor</i>	+	+	
<i>Scolopax rusticola</i>	+	+	
<i>Certhia brachydactyla</i>	+	+	
<i>Garrulus glandarius</i>	+	+	
<i>Buteo buteo</i>	+	+	
Razem	254,0	84,7	100,0
Total			

krzyżówka *Anas platyrhynchos*. Za lęgowe uznano 31 gatunków reprezentowanych przez 254 pary ptaków (tab. 1). Zagęszczenie wynosiło 84,7 pary na 10 ha. Siedem gatunków dominujących — zięba *Fringilla coelebs*, rudzik *Erithacus rubecula*, bogatka *Parus major*, pokrzewka czarnołbista *Sylvia atricapilla*, strzyżyk *Troglodytes troglodytes*, piecuszek *Phylloscopus trochilus* i modraszka *Parus caeruleus* — stanowiło łącznie 69,6%, gatunki uzupełniające 18,0%, a dodatkowe 12,4% badanego ugrupowania ptaków. Ze względu na bardzo dobrze rozwiniętą warstwę podszytu i podrostu grupą dominującą były gatunki zakładające gniazda na ziemi i nisko w krzewach (42,7 p/10 ha — 50,4%). Mniej liczne były gatunki zakładające gniazda na drzewach (23,0 p/10 ha — 27,2%). Najmniej liczną grupą były dziuplaki (19 p/10 ha — 22,4% całego ugrupowania).

Omówienie wyników. Łęgi i olsy należą do najbogatszych ornitologicznie zbiorowisk roślinnych naszego kraju. Przeprowadzone badania w pełni potwierdzają tę opinię. Jednakże wyniki uzyskane przez różnych autorów są bardzo zróżnicowane. Podobne do uzyskanych otrzymano w olsie rezerwatu „Jezioro Drużno” (Wesołowski 1985) i w ponad 80 letnich łęgach olszowo-jesionowych Ziemi Lubuskiej (Jermaczek 1991). Ugrupowania ptaków dojrzałych drzewostanów o podobnym charakterze w Puszczy Białowieskiej (Tomiałojć et al 1984) cechowała większa różnorodność gatunkowa. Zagęszczenie w podmokłym lesie olchowym było nieco mniejsze, natomiast w łęgu olszowo-jesionowym z fragmentami grądu nieco większe od uzyskanego na badanej powierzchni. Dane z kilku wybranych prac dotyczące zagęszczenia i różnorodności gatunkowej ptaków uzyskane na terenie naszego kraju w lasach o podobnym charakterze zawiera tabela 2.

Ze względu na krótki okres obserwacji, w pracy tej nie przeprowadzono dokładniejszej analizy porównawczej uzyskanych wyników. Z wstępnych obserwacji wynika jednak, że stosunkowo duże zagęszczenie badanego ugrupowania spowodowane było przede wszystkim dobrze rozwiniętą dolną partią lasu,

długim i urozmaiconym ekotonem, oraz dużą ilością wykrotów i martwych drzew zbliżających wyglądem teren do lasu pierwotnego.

Tab. 2. Zagęszczenie i różnorodność gatunkowa awifauny łągów i olsów na terenie Polski.

Tab. 2. Density and species diversity of the avifauna of flood-plain forests in Poland.

Siedlisko i wiek drzewostanu Habitat and age of tree-stand	Miejsce badań Place of studies	Powierzchnia (ha) Area (ha)	Liczba gatunków No of species	Zagęszczenie par/10 ha Density (p/10 ha)	Źródło Source
oles					
40—60	Jez. Družno	16,5	30	75,5	Wesołowski, 1985
45	okolice Legnicy	10,0	23	36,0	Tomiałoć, 1974
100—110	B P N	25,0	34—36	72,7	Tomiałoć et al, 1984
łąg olszowo- jesionowy					
40—60	Ziemia Lub.	20,0	29	48,5	Jermaczek, 1991
60—80	„	30,0	36	57,2	Jermaczek, 1991
min. 80	„	20,0	39	81,8	Jermaczek, 1991
120—140	B P N	33,0	49—51	99,9	Tomiałoć et al, 1984
50—60	Szczecin	30,0	31	84,7	badania własne

LITERATURA

- BEDNORZ J., BOGUCKI Z. 1964. Ptaki rezerwatu „Buki nad Jeziorem Lutomskim” (Obserwacje ekologiczne). Ochr. Przyr., 30: 157—182.
- JERMACZEK A. 1991. Ugrupowania ptaków łągowych lasów liściastych Ziemi Lubuskiej. Lubuski Przegląd Przyrodniczy 2, 2—3: 3—64.
- NOSKIEWICZ J. 1961. Stanowiska łągowe rzadkich ptaków województwa szczecińskiego. Przyr. pol., 5, 1: 5.
- NOSKIEWICZ J. 1965. Awifauna Międzyrzecza, jeziora Dąbie i Zalewu Szczecińskiego. Materiały na VIII Zjazd PTZool.: 132—133, Olsztyn.
- TOMIAŁOĆ L. 1974. Charakterystyka ilościowa łągowej i zimowej awifauny lasów okolic Legnicy (Dolny Śląsk). Acta orn., 14: 59—97.

- TOMIAŁOJĆ L. 1980. Kombinowana odmiana metody kartograficznej do liczenia ptaków lęgowych. Not. orn., 21, 1—4: 33—54.
- TOMIAŁOJĆ L. 1980a. Podstawowe informacje o sposobie prowadzenia cenzusów z zastosowaniem kombinowanej metody kartograficznej. Not. orn., 21, 1—4: 55—62.
- TOMIAŁOJĆ L., WESOŁOWSKI T., WALANKIEWICZ W. 1984. Breeding bird community of a primaeval temperate forest (Białowieża National Park, Poland). Acta orn., 20: 247—310.
- WESOŁOWSKI K. 1985. Awifauna lęgowa olsu rezerwatu „Jezioro Drużno”. Not. orn., 26, 3—4: 149—154.

Adres autora:

Uniwersytet Szczeciński
Katedra Zoologii Kręgowców
i Etologii
ul. Jedności Narodowej 22a
70-453 Szczecin